

הכתב בו נכתבו עשרת הדברות ?

לע"נ מו"ר אבי רבי מרדכי אביטן זצ"ל - עשרת הדברות תשע"ג

1. **שמות לב טז:** והלחתי--מעשה אלהים, המה; והמכתב, מכתב אלהים הוא--קרות, על-הלחתי.
 2. **דברים ה יח :** את הדברים האלה דיבר ה אל כל קהלכם בהר...ויכתבם על שני לוחות אבנים ויתן אלי
 3. **מסכת אבות פרק ה משנה:** עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות; ואלו הן: פי הארץ; ופי הבאר; ופי האתון; והקשת; והמן; והמטה; והשמיר; והכתב והמכתב; והלוחות...
- פירוש ברטנורא:** והכתב" - צורת האותיות שהיו חקוקות בלוחות. "והמכתב" - של סנפרינון היו. ארכן ששה ורחבן ששה. ועביין שלשה. כאבן אחת שארכה ורחבה ועוביה שוין ונחלקה לשנים ונגללים היו וחצובים מגלגל חמה.
4. **בירושלמי מגילה (פרק א הלכה ט):** תני רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אלעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי, **כתב אשורי ניתנה התורה**, מה טעמא ווי העמודים שיהו וויים של תורה דומים לעמודים. אמר ר' לוי, **מאן דאמר בדעף ניתנה התורה עי"ן מעשה ניסים**, מאן דאמר **אשורי ניתנה התורה סמ"ך מעשה ניסים**. **הכתב העברי הקדום**, המכונה גם כתב דעף (וכן רעץ, דחץ, כתב ליבונאה), הוא כתב של האלפבית העברי שהיה נהוג בקרב תושבי ממלכת יהודה וממלכת ישראל

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת

1. לוח גזר 2. מצבת מישע 3. כתובת השילוח

6. **מסכת סנהדרין (כא, ב)** וכתב לו...את משנה התורה (המילה משנה מתפרשת במובן של שינוי)

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא, **בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי** (כתבם של השבטים השמיים שהתגוררו בזמן הקדום מעבר לנהר פרת) **ולשון הקודש**, (משתמע שס"ת ולוחות נכתבו בכתב עברי קדום) חזרה וניתנה להם **בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי**, **ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש** והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי. מאן הדיוטות, אמר רב חסדא כותאי. מאי כתב עברית, אמר רב חסדא כתב ליבונאה (אותיות גדולות כמו כתב עברי קדום).

א: תניא רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא קדמו משה... ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב... וכתביב וכתב את משנה התורה הזאת, כתב הראוי להשתנות, **למה נקרא אשורית, שעלה עמהם מאשור**. (לדעת ר' יוסי ומר זוטרא הלוחות וספרי תורה נכתבו תחילה בכתב עברי קדום בבית שני עברו לכתוב ספרי תורה בכתב אשורי, **קושי:** 1. מסכת שבת קד: רב חסדא "מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, ואין זה קיים בכתב עברי קדום 2. מסכת מגילה (ב, ב): לעניין חמשת אותיות סופיות: הכתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ועוד אמר רב חסדא "מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, אין, מהוה הו (סתומין היו), ולא הו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה, ואתו צופים ותקימו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה. סוף סוף אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה. אלא שכחום וחזרו ויסדום 3. סודות גדולים נמסרו בדברי חז"ל אודות האותיות וצורת הכתב

ב: תניא רבי אומר: **בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל**, כיון **שחטאו נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן החזירו להם**... למה נקרא שמה אשורית, שמאשרת בכתב.

ג: רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אלעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי, **כתב זה לא נשתנה כל עיקר וכו'**

7. דעות להבנת מה סוג הכתב בלוחות הברית

א. **לדעת ר' יוסף אלבו** – ספר העיקרים ג טז: (וכן דעת רשב"א, תשובות הגאונים ר"ח ר"ן) וכאשר עלו מבבל ראו לעשות זכר לגאולה השנית ועשו זה בשני דברים, האחד שהניחו כתב עברי ובחרו להם כתב אשורי זכר שגלו אל אשור ונגאלו משם, ולפי הנראה ... כל כתבי הכתב שבידינו היום שהספרים נכתבים בו אינו כתב עברי בלי ספק, ואם כן יש לומר כי רבי אינו חולק אלא לומר שאחר שהלוחות היו כתובים בו לא נקרא שמו אשורית ... אבל יודה שהכתב הנהוג באומה מקדם שהיה כתב עברי נשתנה.. (המניע של עזרא להחליף כתב שבו נכתבו הלוחות והתורה זכר לגאולת בבל כתב אשורי כמו החודשים)

ב. **לדעת הריטב"א**: לוחות וספר תורה הראשון נכתבו בכתב אשורי ומחמת הקדושה יתר הספרים בתקופת התורה נכתבו בכתב עברי עתיק

ג. **לדעת רדב"ז**: רק הלוחות הראשונים שנשברו נכתבו בכתב אשורי לוחות שניים וספרי תורה בכתב עברי עתיק (ירדו מדרגתם לאחר חטא העגל ולא היו ראויים לכתב אשורי)

ד. **לדעת היעב"ץ בספרו מגדל עז**: ... ולהזכיר מה שזכרו כבר המפרשים המחוכמים המפורסמים, **דכו"ע לא פליגי בכתב הלוחות וס"ת שכתב משה ושם בארון שהוא היה בכתב המאושר**, ודאי ולא נשתנה כל עיקר, כי מכתב א-להים הוא, וכל קוץ ותג שבו רומזים לסודות עליונים, ולא קבלוהו ישראל מעם אשור חלילה (אפילו למ"ד שעלה עמהם מאשור), אלא בארץ אשור חזרו ויסדוהו אחר ששכחוהו, וזה מפני שלפי אותו הדעת לא נמסר הכתב ההוא לישראל לכתוב כלל, גם לא ס"ת שלהם שמצוה על כל אחד מישראל לכתוב לעצמו, ואפילו של בתי כנסיות שקורין בו בעשרה לא ניתן לכותבו בו, מפני רוב קדושתו הסתירוהו והעלימוהו מעין כל אדם בתחלה כשנתנה תורה לישראל לצורך למודם, **אלא היו מעתיקים התורה לרבים בכתב עבר הנהר שהוא הכתב ההמוני לעברים, ולא נכתבה התורה אשורית רק בס"ת שנצטוו מרע"ה לשומו בצד ברית ה'**, וכן היו הלוחות כתובים באותו כתב המאושר האלה למען לא ילמדוהו להשתמש בו לדברי חול. **עד שבא עזרא ושינה הכתב לענין כתיבת ס"ת מעשה, והתקין לכתוב כל ס"ת בכתב קודש** מן אז והלאה שעלו מאשור ונתעלו בפרישות.

ה. **דעת מהר"ל תפארת ישראל סד-ק**: הלוחות נכתבו בכתב שלנו כל ספרי התורה בכתב עברי עתיק ולפי דברי הכל הכתב שבלוחות הוא כתב אשורית, שכבר אמרנו, כי לא נחלקו אלא בכתב של ישראל מפני שבכתב של ישראל ראוי שיהיה עברי מן הטעם אשר אמרנו. אבל כתב הקדוש ברוך הוא שכתב הלוחות, שנאמר: וכתבתי על הלוחות וגו' אין ספק שהיה הכתב בכתב משובח, שכן היה גם כן כתב שכתב המלאך שלא היו יכולים לקרותו כתב אשורי.

ולכך בוודאי הכתב הזה שכתב בו הקדוש ברוך הוא הלוחות היה כתב המאושר. ולא פליגי רק בכתב שכתבו ישראל, אם היה ראוי שיהיה הכתב עברי, אבל כתב שכתב הקדוש ברוך הוא אין ספק שנכתב בכתב המאושר, ובזה אין ספק.... ולא עלה על דעת אחד מעולם שהכתב ההוא שהוא כתב א-לוהים היה כתב אחר, רק כתב המאושר, רק מחלוקת שלהם בכתב האדם ולא בכתב שכתב הקדוש ברוך הוא....

8. מסכת מגילה דף ח עמוד ב

כתב שמטמא את הידיים: מקרא שכתבו תרגום, ותרגום שכתבו מקרא, כתב עברי -אינו מטמא את הידיים, עד שיכתבנו בכתב אשורית, על הספר, ובדיו.

8. על קדושת הכתב האשורי כתב הרמב"ם בתשובה סימן רסח :

וממה שחייבים אתם לדעתו, שזה הכתב ר"ל כתב אשורי, הואיל ובו ניתנה תורה כמו שנתברר, ובו נכתבו לוחות הברית, מגונה להשתמש בו חוץ מאשר בכתב הקודש. ולא פסקו ישראל מלהשמר בזה, והיו אגרותיהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם בכתב עברי לבד, ולכן תמצא **חרות תמיד על שקלי הקודש דברים של חול בכתב עברי**, ולא תמצא כלל אות אחת מזה בכתב אשורי בדבר משאריות ישראל, לא בחריתת מטבע ולא בחריתת אבן, אלא כל זה בכתב עברי. **ובגלל זה העניין שינו הספרדיים כתבם ונתנו לאותיות צורות אחרות**, עד שנעשה כאילו כתב אחר, כדי שיהיה מותר להשתמש בו בדברי חול.

9. מטבעות בר כוכבא: מטבע

מימין 5 אותיות? נסו לבאר ? גב

המטבע: "לחרות ירושלם"

10. כתב חצי קולמוס

סולִיטְרִיאוֹ וגם סולִיטְרִיוֹ מכונה גם כתב "חצי קולמוס" הוא סוג של כתב מחובר ליגטורי של אלפבית עברי שהיה בשימוש בקרב קהילות ספרדיות באזור הבלקנים, אסיה הקטנה, הלבנט וצפון אפריקה.

מתוך כתב יד מו"ר אבי רבי מרדכי אביטן צ"ל, מספרו טעמי שחיטה

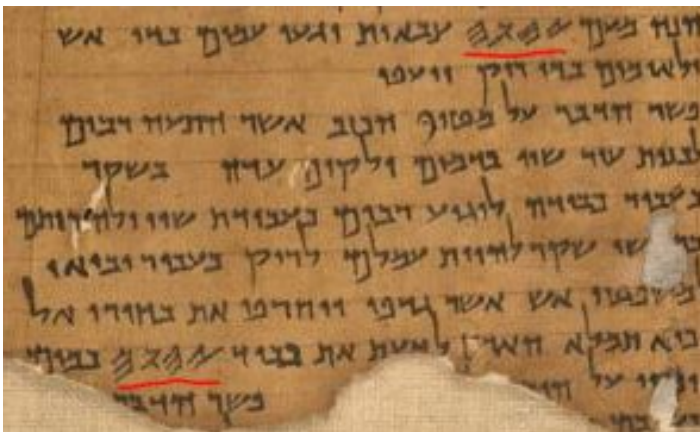
כתב רש"י הוא גופן של אותיות האלפבית העברי שמקורו באחד הסגנונות של הכתב הספרדי. הוא קרוי כך משום שלראשונה נעשה בו שימוש בהדפסת פירוש רש"י לתורה ולספרות היהודית המאוחר

11. הקדושה בכתב אשורי

- הפוסקים כתבו שיש להתייחס בקדושה לכתב האשורי (כתב עברי מרובע). ומצאנו לכך מספר דוגמאות, כדלקמן. בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ד סעי' ב' בהג"ה) כתב הרמ"א בשם רבנו ירוחם (נתיב ב' ח"א): ויש אומרים שאין לכתוב דברי חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה.
- כללא דמילתא: האיסור לכתוב דברי חול בכתב אשורי הוא מצד חשש לביזיון.
- הרב עובדיה יוסף (יביע אומר ח"ט, יו"ד כד), לאור הפוסקים שהוא מביא מציין שאסרו לכתוב דברי חול בכתב אשורי – ופוסק שזה עיקר הדין.
- דין זה כותב הרב עובדיה בעניין כתב אשורי, אך הכתב המרובע של ימינו (אף אם כתב פסוקים בודדים) – שלא במקום בזיון – מותר, ואם היו דברי חול אף בכתב מרובע, מותר אף להכניסם לבית הכסא (רק אין לנהוג בהם בזיון או לאבדם ביד).
- הרב משה פיינשטיין כותב שנהגו להתיר לכתוב דברי חול בכתב אשורית, וכ"ש כתובה.
- הרב אלישיב והציץ אליעזר התירו במפורש לכתוב דברים של חול בכתב אשורי (גם במקום שיבואו לידי בזיון!).

12. פשר חבקוק

פשר חבקוק הוא מגילה שלמה יחסית (אורכה 1.48 מ') ואחת משבע המגילות הראשונות שהתגלו ב-1947. החיבור מפרש את שני הפרקים הראשונים של ספר חבקוק על פני 13 עמודות כתובות עברית, בכתב עברי מרובע (מימי הורדוס). **אולם, שם האל בן ארבע האותיות, שאסור להגותו, כתוב בכתב עברי עתיק, בשונה משאר הטקסט.** המגילה תוארכה למחצית השנייה של המאה ה-1 לפנה"ס.

יג: הָלוֹא הִנֵּה, מֵאֵת יְ-הוָה-נְ-הַ צְבָאוֹת; וַיִּגְעוּ עַמִּים בְּדִי-אֵשׁ,

וּלְאֲמִים בְּדִי-רִיק יַעֲפוּ

במשנה תורה נאמר: "הואיל משה באר את התורה הזאת" (דברים א, ה), ובעזרא נאמר: "ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל" (נחמיה ח, ח). השינוי הזה הוא שינוי מכונן, ע"פ הדברים העקריים שהיתה השעה צריכה להם בימי משה ובימי עזרא. כבר אמרו חז"ל "ראוי היה עזרא שתנתן על ידו תורה לישראל כו' ואע"פ שלא נתנה תורה ע"י נשתנה על ידו הכתב".

שינוי הכתב היה דבר מסתעף מעבודת התורה בהצורה שהיתה צפויה לראשי אלפי ישראל, שמהם היו נביאים ובעלי הופעה אלקית ברוח הקודש, את אשר יפעל ישראל בימי מנוחתו השניה ימי בית שני, שהיו באמת רק ימים של כניסת כח כדי להתאזר לקראת המשא הגדול והארוך שהיה צריך לבא אחר כך סבל הגלות.... והכנת הגלות החלה כמו בערך הכתב,

גם בערך דרכי התורה בשמירתה. לצורך שמירת התורה בגלות העתידה באו הסייגים התקנות והגזירות. הם הם שעמדו לישראל להיות לעם עולם לה' אלהי ישראל, אשר קבלה עליה האומה באהבה רבה, "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך"

אלא שאם תחילת היותם של התקנות והגזירות היתה מפני הכרח הגלות, שמירת האומה לבל תטבע בים התלאות הנוראות שהיו עתידים לבוא עליה, הנה כל השלמה ושכלול אנושי בא מראש ע"י ההכרח, גם חיי החברה וכל התקונים המדיניים באים ע"י חזוק יד ההכרח. אמנם אחרי שההכרח מוציאם לאור אז יכיר האדם כמה מאושר הוא ע"י שקנה לו קנינים טובים ונעלים כאלה ולא יעזבם, לא רק מפני ההכרח כ"א מפני הטוב והנועם שמוצא בחיים המשוכללים. כן היא תוכן ההכרה הכוללת את האומה בכללה בדבר תושבע"פ וגזירות ותקנות חכמים להגדיל תורה ולהאדירה.